

Alzahra University- Faculty of Social Sciences and Economics
Accounting and Social Interests, VOL. 12, NO. 4, Winter 2022, Pages 87-114

Explaining Network Model of Social Responsibility Actors in Accounting from Perspective of Corporate Governance System¹

Omid Mohammadi², Ebrahim Givaki³, Mohamad Taghi Kabiri⁴,
Azar Moslemi⁵

Received: 2022/06/22

Accepted: 2022/11/17

Research Paper

Abstract

Objective: The research is aimed at designing network model of social responsibility actors in accounting from perspective of corporate governance system.

Method: To achieve research goal, primarily and studying theoretical foundations, research background, and performing semi-structured interviews with experts; components and indicators effective on social accountability from perspective of corporate governance system based on actor-network have been identified. Finally, research model has been presented based on strategy of classic grounded theory as well as identification of main elements forming the model and the relationship between them. In quantitative section, a questionnaire has been designed based on previous studies and interviews; and, data have been analyzed through structural equation modeling via SPSS 27 and Smart PLS 3.

Findings: According to the research findings and after analyzing the interviews at open coding stage, 208 codes have been conceptualized; and, at axial coding stage, they have been categorized in 23 subcategories, 10 main categories, 2 subthemes and finally one main theme.

Conclusion: As shown by the research results and based on actor-network theory, social responsibility and accountability from perspective of corporate governance can be divided into two groups of human and non-human actors. Also, the relationship between the set of effective actors in the model is bilateral.

Knowledge Acquisition: Effort has been made in the research to strengthen the role of social accountability from perspective of corporate governance system through usage made of actor-network theory; and, to identify and empower active actors in the field through designing a comprehensive model.

Keywords: Sociology, Actor Network, Corporate Governance System, Corporate Social Responsibility.

JEL Classification: Z13, M41, Q5, G34.

1. DOI: 10.22051/JAACSI.2022.40340.1700

2. Ph.D. Student, Department of Accounting, Faculty of Humanities, Khomein Branch, Islamic Azad University, Khomein, Iran. (omidauditor64@gmail.com).

3. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Humanities, Khomein Branch, Islamic Azad University, Khomein, Iran. Corresponding Author. (egivaki_1352@yahoo.com).

4. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Economics, Arak University, Arak, Iran. (kabiri.m@lu.ac.ir).

5. Assistant Professor, Department of Accounting, Faculty of Humanities, Khomein Branch, Islamic Azad University, Khomein, Iran. (azar.moslemi.kh@gmail.com).

تبیین مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی^۱

امید محمدی^۲، ابراهیم گیوکی^۳، محمد تقی کبیری^۴، آذر مسلمی^۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۴/۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۲۶

مقاله پژوهشی

چکیده

هدف: هدف این پژوهش طراحی مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی می باشد.
روش: برای دستیابی به هدف پژوهش، ابتدا با مطالعه مبانی نظری، پیشینه پژوهش و انجام مصاحبه نیمه ساختاریافته با خبرگان، مولفه ها و شاخص های اثرگذار بر پاسخگویی اجتماعی از منظر نظام راهبری شرکتی مبتنی بر شبکه کنشگر، شناسایی و در نهایت مدل پژوهش، بر اساس استراتژی نظریه داده بنیاد کلاسیک و همچنین، شناسایی عناصر اصلی و ارتباط بین عناصر تشکیل دهنده مدل، ارائه گردید. در بخش کمی، پرسشنامه ای بر مبنای مطالعات و مصاحبه های قبلی طراحی و از طریق آزمون مدل سازی معادلات ساختاری و با استفاده از نرم افزارهای SPSS و Smart PLS، تجزیه و تحلیل داده ها انجام شد.
یافته ها: بر اساس یافته های پژوهش، بعد از تحلیل مصاحبه ها در مرحله کد گذاری باز تعداد ۲۰۸ کد مفهوم سازی و در مرحله کد گذاری محوری در ۲۳ مقوله فرعی، ۱۰ مقوله اصلی، ۲ مضمون فرعی و در نهایت یک مضمون اصلی طبقه بندی شدند.
نتیجه گیری: نتایج پژوهش نشان می دهد بر اساس نظریه شبکه کنشگران، مسئولیت و پاسخگویی اجتماعی از منظر نظام راهبری شرکتی را می توان به دو گروه کنشگران انسانی و غیر انسانی تقسیم نمود. همچنین، ارتباط بین مجموعه کنشگران موثر در این مدل دو سویه می باشد.
دانش افزایی: پژوهش حاضر تلاش دارد با تقویت نقش پاسخگویی اجتماعی از دیدگاه نظام راهبری شرکتی با استفاده از نظریه شبکه کنشگر، مدل جامع کنشگران فعال در این حوزه را شناسایی و تقویت نماید.

واژه های کلیدی: جامعه شناسی، شبکه کنشگران، نظام راهبری شرکتی، مسئولیت اجتماعی شرکت.

طبقه بندی موضوعی: G34, Q5, M41, Z13

DOI: 10.22051/JAASCI.2022.40340.1700

^۱دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران. (omidauditor64@gmail.com)

^۲استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران. نویسنده مسئول. (egivaki_1352@yahoo.com)

^۳استادیار، گروه حسابداری، دانشکده اقتصاد، دانشگاه اراک، اراک، ایران. (kabiri.m@lu.ac.ir)

^۴استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران. (azar.mostemi.kh@gmail.com)

^۵استادیار، گروه حسابداری، دانشکده علوم انسانی، واحد خمین، دانشگاه آزاد اسلامی، خمین، ایران. (azar.mostemi.kh@gmail.com)

jaasci.alzahra.ac.ir

مقدمه

شواهد نشان می‌دهد، نظام راهبری شرکتی یکی از رایج‌ترین عبارات‌ها در واژگان تجارت جهانی در شروع هزاره جدید است. فروپاشی شرکت‌های بزرگی مانند انرون و ورلد کام در آمریکا در سال‌های اخیر، توجه همگان را به نقش برجسته نظام راهبری شرکتی جلب کرده است و انجمن‌های حرفه‌ای، دانشگاه‌ها و نهادهای قانونگذاری استقبال گسترده‌ای به این موضوع نشان دادند. دو دیدگاه برای تعریف نظام راهبری شرکتی وجود دارد که شامل دیدگاه محدود و دیدگاه گسترده است که دیدگاه محدود، نظام راهبری شرکتی را متمرکز بر قابلیت‌های سیستم قانونی یک کشور برای حفظ سهامداران اقلیت می‌داند و دیدگاه گسترده، نظام راهبری شرکتی را بر سطح پاسخگویی وسیع‌تری نسبت به سهامداران و دیگر ذی‌نفعان تأکید دارد (حساس یگانه، ۱۳۹۲ به نقل از حسینی، ۱۴۰۱، ص ۲۹۹).

امروزه جایگاه واحدهای تجاری در اجتماع، تغییرات بسیار زیادی کرده است. مبتنی بر نظریه ذی‌نفعان انتظار می‌رود که عملکرد واحدهای تجاری صرفاً در راستای حداکثرسازی سود و ثروت سهامداران خود نباشد، بلکه آنها در مقابل جامعه نیز مسئولیت پاسخگویی داشته و در تعامل با جامعه نیز مفید باشند. بنابراین، یک ارتباط دو طرفه بین واحد تجاری و اجتماع وجود دارد (خرم‌آبادی و همکاران، ۱۴۰۱، ص ۹۸). ضعف و کاستی در ایفا و ارزیابی پاسخگویی اجتماعی در شرکت‌ها، ناشی از ضعف چارچوب نظری و اصول و استانداردهای لازم در حوزه پاسخگویی اجتماعی می‌باشد. دستیابی به پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذی‌نفعان، حاصل نتیجه تأثیرگذاری و نفوذ سایر عوامل سازمان یافته در خروجی‌های هر شرکت می‌باشد. در همین راستا، ایفای نقش پاسخگویی اجتماعی، به‌عنوان یکی از ابزارهای مدیریت ذی‌نفعان می‌تواند در بستر نظام راهبری شرکتی تعریف شود. در راستای ایفای نقش پاسخگویی اجتماعی، توجه به نقش بازیگران، فعالان و به‌طور کلی کنشگران داخلی و بیرونی شرکت‌ها به منظور ایفای مطلوب نقش پاسخگویی اجتماعی ضروری است.

بنابراین، مساله مهم در این پژوهش، با در نظر گرفتن ویژگی‌های نظام راهبری شرکتی که به کنش‌ها و تصمیم‌گیری‌های متفاوتی منجر می‌شود، همراستایی شبکه‌ی کنشگران با نگاه مسئولانه به اجتماع از منظر حسابداری و با قوانین، تصمیمات، سیاست‌ها و اهداف سازمان به‌عنوان

مصادیق نظام راهبری شرکتی و شناسایی و بررسی کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی از دیدگاه نظام راهبری شرکتی که در ایفای نقش پاسخگویی اجتماعی موثرند، می‌باشد. به استناد تعاریف فوق، این پژوهش با شناسایی و اولویت‌بندی کنشگران موثر، بر پاسخگویی اجتماعی در شرکت از منظر نظام راهبری شرکتی به دستیابی توسعه پایدار در سایه پاسخگویی اجتماعی، اجتماعی، اقتصادی، محیطی، سازمانی می‌پردازد. پژوهش حاضر تلاش دارد با تقویت نقش پاسخگویی اجتماعی در حوزه نظام راهبری شرکتی با استفاده از نظریه شبکه کنشگر به تبیین مفهوم پاسخگویی اجتماعی در شرکت‌ها بپردازد و در نهایت به واسطه توسعه مدلی جامع کنشگران فعال در حوزه مسئولیت اجتماعی در حسابداری را از منظر نظام راهبری شرکتی شناسایی و تقویت نماید.

براین اساس پژوهش حاضر، پژوهشی نظری مبتنی بر ادبیات علمی است که به تبیین جامع و کلاسیک نظریه شبکه کنشگران (ANT)، به عنوان یکی از نظریه‌های جامعه‌شناسی و بررسی کاربرد آن در مسئولیت اجتماعی در حسابداری از دیدگاه نظام راهبری شرکتی برای اولین بار در ایران، می‌پردازد. یافته‌های پژوهش علاوه بر اینکه موجب بسط مبانی نظری پژوهش‌های گذشته در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران می‌شود، می‌تواند مورد استفاده سرمایه‌گذاران، قانون‌گذاران بازار سرمایه و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری قرار گیرد و در امر تصمیم‌گیری آنان راهگشا باشد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

در زمینه مطالعات سازمانی و استراتژیک، پیوند دادن اصطلاح حاکمیت با حاکمیت شرکتی متداول است. با این حال، همه مطالعات در این زمینه در مورد حاکمیت شرکت‌ها نیست. بسیاری از اوقات، به منظور بررسی پدیده‌های سازمانی، تمرکز بر حاکمیتی است که ماهیت آن جامعه‌شناختی‌تر است. از نظر هیرست و تامسون (۱۹۹۵)، نظام راهبری شرکتی بر همگراسازی، شفاف‌سازی، ساختارمندی و تنظیم تمامی قوانین، سیاست‌ها، الزامات و اقدامات در مسیر تعیین شده دلالت دارد. شیلفر و ویشنی (۱۹۹۷) معتقد بودند که نظام راهبری شرکتی موثر از طریق یک چارچوب قانونی پیشرفته و بازار سرمایه فعال و یا از طریق مالکیت متمرکز ایجاد می‌شود (هشی، ۲۰۰۳ به نقل از حسینی و حقیقت، ۱۳۹۵، ص ۱۰۶).

در سال‌های اخیر نظام راهبری شرکتی و به تبع مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی در شرکت‌ها به یک جنبه اصلی و پویای تجارت تبدیل شده است و توجه به آن همواره رو به افزایش است. هدف غایی از استقرار نظام راهبری شرکتی، دستیابی به پاسخگویی، شفافیت، عدالت و رعایت حقوق ذی‌نفعان در شرکت‌ها عنوان شده است. بنابراین، تمامی ذی‌نفعان به ویژه سرمایه‌گذاران و سهامداران در مورد ضرورت و اهمیت نظام راهبری شرکتی آگاه و نسبت به پیگیری استقرار این نظام در شرکت‌ها علاقه‌مند شده‌اند (صراف و محمدی، ۱۳۹۶، ص ۶۶). همچنین، مسئولیت‌پذیری اجتماعی در شرکت‌ها به پاسخگویی اجتماعی تغییر یافته که به بخش جدایی‌ناپذیر فعالیت‌های تجاری در سراسر جهان تبدیل شده است. شرکت‌ها بخش قابل توجهی از هزینه‌های خود را به فعالیت‌های مربوط به مسئولیت‌پذیری اجتماعی اختصاص می‌دهند (وانگ و همکاران، ۲۰۱۶، به نقل از داداشی و پورعلی، ۱۴۰۱، ص ۱۴۶). مسئولیت‌اجتماعی پل ارتباطی بین شرکت‌ها و ذی‌نفعان است. بنابراین، مسئولیت‌پذیری اجتماعی به دنبال وارد کردن عوامل زیست‌محیطی و اجتماعی در تصمیمات تجاری شرکت‌ها است تا عملکرد اقتصادی شرکت برای واحد تجاری و جامعه سودمند باشد (اشرفی، رهنمای رودپشتی و بنی‌مهد، ۱۳۹۸، ص ۳).

نظریه شبکه‌کنشگران که توسعه جریان گسترده‌تر مکتب فکری ساخت‌گرایی اجتماعی - فناوری بر شمرده می‌شود، با بررسی ابعاد اجتماعی و فنی به‌طور همزمان، بقاء و ثبات شبکه‌های مشتمل بر مولفه‌های انسانی و غیرانسانی نظیر افراد، سازمان‌ها، نرم‌افزار و سخت‌افزارهای ارتباطی، استانداردهای زیرساختی و... را مد نظر دارد. نظریه شبکه‌کنشگران بر این باور است که جهان مملو از هویت‌های مرکب شامل مولفه‌های انسانی و غیرانسانی برای مثال ساختارهای اطلاعاتی است، از این رو برای موقعیت‌هایی که تمایز بین این مولفه‌ها دشوار است از نظریه شبکه‌کنشگران استفاده می‌شود (دهکردی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۴۶).

در رابطه با ترکیب نظریه شبکه‌کنشگران مبتنی بر مسئولیت‌اجتماعی شرکتی به‌طور ملموس می‌توان به تعریف هارجو تو (۲۰۱۱) اشاره کرد که در آن مسئولیت‌های اجتماعی شرکت، در برگیرنده اقتصاد، قانون، رفتارها و انتظارات بشردوستانه واحدهای تجاری است که به کلیه ذی‌نفعان و سهامداران شرکت به صورت شبکه‌ای تعمیم می‌یابد. در این جا ذی‌نفعان، به‌عنوان هر فرد یا گروهی

که می‌توانند بر فعالیت‌ها، تصمیمات، سیاست‌ها، رویه‌ها و یا اهداف سازمان اثر گذارند، تعریف شده است (دانکو و همکاران، ۲۰۰۸ به نقل از حسینی و حقیقت، ۱۳۹۵، ص ۱۰۸). به استناد تعاریف فوق، جهت همراستایی شبکه کنشگران با نگاه مسئولانه به اجتماع از منظر نظام راهبری شرکتی، می‌توان به دستیابی حس پاسخگویی اجتماعی در سازمان‌ها امیدوار بود. وام‌گیری از دانش شبکه کنشگران حسابداری عرصه تولید و بکارگیری کنشگران غیرانسانی تولید، تولید اطلاعات، ترویج اطلاعات حسابداری و صحنه‌گذاری اطلاعات می‌تواند در سازوکارهای نظام راهبری شرکتی در حوزه قواعد، الزامات، زمینه‌ها و ابزارها پیش‌بینی شود (دهکردی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۴۶).

نظریه شبکه کنشگران^۱ مبتنی بر مسئولیت‌های اجتماعی^۲، بر اساس تعریفی که توسط لاتور در سال ۲۰۰۵ ارائه شد، به سطحی از تشکیل اجتماع اشاره دارد که در آن تنها به نقش انسان‌ها در حوزه اجتماعی تاکید نشده است، بلکه کنشگران غیرانسانی را نیز شامل شده است (لاتور ۲۰۰۵ به نقل از مونتنگرو و بولگاکوف، ۲۰۱۴، ص ۱۰۹). بنابراین، نظریه کنشگران با رویکرد مسئولیت‌های اجتماعی، به رسمیت شناختن کنشگران اجتماعی در ارتباط با بازیگران غیرانسانی اطلاق می‌شود. لاو (۱۹۹۲) نیز به این موضوع که اجتماع فقط مرتبط با روابط انسانی نیست و ارتباطات غیرانسانی را نیز شامل می‌شود، تاکید دارد. شرایپر (۲۰۰۲) معتقد است که می‌توان کنشگرانی که با ارائه اطلاعات و فناوری در تصمیم‌گیری مدیران در خصوص نوآوری دخالت نمایند را به کنشگران اجتماعی، اقتصادی و عمومی تقسیم‌بندی نمود (دهکردی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۲۷).

پژوهش‌های پیشین در حوزه نظریه شبکه کنشگران، غالباً به تبیین نظریه شبکه کنشگران (ANT) در حسابداری از منظر دانش (دهکردی و همکاران، ۱۳۹۴، ص ۱۲۷) و کاربرد آن در علوم مختلف (غلامی جمکرانی و قمی، ۱۳۹۷)، واکاوی و تبیین اثرات کنشگران فنی و انسانی بر کارکردهای سیستم اطلاعاتی حسابداری مدیریت با استفاده از نظریه شبکه کنشگران (رستمی‌مازویی و همکاران، ۱۳۹۸)، پرداخته‌اند. با این وجود، در خصوص مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی، پژوهشی در ایران صورت نگرفته است. با این حال در عمده

1. Actor Network Theory

2. Social Responsibility

مطالعات داخلی صورت گرفته، این موضوع نادیده انگاشته شده و یک فضای خالی در ادبیات حسابداری، مالی و شرکتی ایران برای پژوهش در این حوزه وجود دارد. بر این اساس، پژوهش حاضر، پژوهشی نظری مبتنی بر ادبیات علمی است که به تبیین جامع و کلاسیک نظریه شبکه کنشگران (ANT)، به عنوان یکی از نظریه‌های جامعه‌شناسی و بررسی کاربرد آن در مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی برای اولین بار در ایران، می‌پردازد.

لودویگ و ساسن (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی اصول حاکمیت شرکتی تاثیرگذار بر پایداری شرکت پرداختند. نتایج به دست آمده از نمونه‌ای متشکل از ۵۶ پژوهش، نتایجی را برای حاکمیت شرکتی نشان داد. بر این اساس، اصولی مانند تنوع هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره، اندازه هیئت‌مدیره، کمیته پایداری در سطح هیئت‌مدیره، نقش مدیرعامل، تمرکز مالکیت و عملکرد افشا و شفاف‌سازی، نقش مهمی را ایفا می‌کنند. در یک شرکت در جهت پایداری و دستیابی به یکپارچگی پایداری، نقش تنوع هیئت‌مدیره بیشتر در سراسر ادبیات مورد توجه قرار گرفته است. تیپ لی و همکاران (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی تاثیر نظام راهبری شرکتی بر ارزش شرکت با بررسی اثر میانجی مسئولیت اجتماعی شرکت و هویت سازمانی در رابطه بین حاکمیت شرکتی و ارزش شرکت پرداختند. این پژوهش از تکنیک تحلیل معادلات ساختاری مبتنی بر کوواریانس (CB-SEM) به دلیل مناسب بودن آن برای تحقیقات سازمانی و مدیریتی استفاده نمود. یافته‌های پژوهش حاکی از تاثیر مثبت و معنادار حاکمیت شرکتی بر ارزش شرکت‌ها از طریق نقش میانجی مسئولیت اجتماعی شرکت و هویت سازمانی است. این پژوهش تاثیر نقش مسئولیت اجتماعی شرکت و هویت سازمانی را بر ارزش شرکت‌های کوچک و متوسط در بازارهای نوظهور، تایید کرد. صلحی (۲۰۲۱) در پژوهشی رابطه بین سوگیری‌های روان‌شناختی مدیر اجرایی، حاکمیت شرکتی و مسئولیت اجتماعی شرکت را بررسی کرده است. نتایج نشان دادند افزایش اعتماد به مدیران اجرایی، عامل مهمی در تعیین انگیزه‌های شرکت برای قبول فعالیت‌های مسئولیت اجتماعی است. علاوه بر این، شیوه‌های موثر حاکمیت شرکتی به میزان چشم‌گیری به تعدیل رفتار مدیر اجرایی در رابطه با تسهیم مسئولیت اجتماعی شرکت منجر می‌شود. بنی‌طالبی دهکردی و سمرقندی (۱۴۰۱) در پژوهش خود به انتخاب بهینه کنشگران غیرانسانی موثر بر سیستم اطلاعات حسابداری پرداختند. یافته‌های پژوهش

نشان داد نقش آفرین ترین کنشگران اصلی در سیستم اطلاعات حسابداری، به ترتیب کنشگران سازمانی و پس از آن کنشگران فنی، کنشگران اقتصادی، کنشگران فناوری و کنشگران سیاسی/اجتماعی هستند که دارای بیشترین قدرت پیش‌بینی در سیستم اطلاعات حسابداری می‌باشند. همچنین، مدل جنگل تصادفی، بهترین مدل در پیش‌بینی موثرترین ویژگی‌های کنشگران غیرانسانی در سیستم اطلاعات حسابداری شناخته شده است. زنگانه و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهش خود به بررسی تأثیر خوش‌بینی و کوتاه‌بینی مدیران عامل بر ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت شامل مسئولیت زیست‌محیطی، عملکرد اجتماعی، مسئولیت محصولات و خدمات و مسئولیت منابع انسانی با توجه به نقش تعدیل‌گری ارتباط سیاسی و کارایی مدیرعامل پرداختند. دوره زمانی پژوهش طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ و نمونه آماری پژوهش شامل ۱۳۰ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بود. نتایج نشان داد مدیران خوش‌بین به مسئولیت زیست‌محیطی توجه کمتری نموده و باعث افزایش ریسک شرکت می‌گردند، اما به مسئولیت منابع انسانی توجه بیشتری می‌نمایند. برعکس مدیران کوتاه‌بین، سرمایه‌گذاری کمتری در حوزه مسئولیت منابع انسانی دارند. بهبهانی‌نیا و عسگری (۱۴۰۰) در پژوهش خود به بررسی مسئولیت‌پذیری اجتماعی، حاکمیت شرکتی و عدم شفافیت گزارشگری مالی در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج آزمون فرضیات با نمونه‌ای متشکل از ۱۱۴ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸، نشان داد مسئولیت‌پذیری اجتماعی سبب کاهش عدم شفافیت شده و حاکمیت شرکتی از شدت این رابطه منفی می‌کاهد. نتایج آزمون فرضیات با نمونه‌ای متشکل از ۱۱۴ شرکت پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۸، نشان داد مسئولیت‌پذیری اجتماعی سبب کاهش عدم شفافیت شده و حاکمیت شرکتی از شدت این رابطه منفی می‌کاهد. مازویی و همکاران (۱۳۹۸) نیز در پژوهش خود به تبیین نقش بازیگران فنی و انسانی بر کارکردهای سیستم حسابداری مدیریت با استفاده از نظریه شبکه کنشگران پرداختند. نتایج حاصل از پژوهش نشان می‌دهد که کنشگران فنی و انسانی نقش موثری در بهبود کارکردهای نظام حسابداری مدیریت ایفا می‌نمایند و برخلاف رویکرد سنتی متداول، در رویکرد کنشگری، این بازیگران به‌عنوان مداخله‌گرانی که توانایی تاثیر و تغییر تصمیم‌های استراتژیک را دارند نگریسته می‌شوند و پژوهشگران را در جستجوی منابع تغییرات

بلندمدت سیستم حسابداری مدیریت و نقش آن‌ها در جامعه پیرامون کمک می‌نمایند. بنی طالبی دهکردی و همکاران (۱۳۹۴) به تبیین نظریه شبکه کنشگران (ANT) در حسابداری از منظر دانش پرداختند. یافته‌های پژوهش نشان داد این نظریه قابلیت بررسی و تبیین کنشگران انسانی و غیرانسانی موثر در سیستم حسابداری همچنین، نحوه ارتباطات و تعاملات آنها در قالب شبکه کنشگران از دیدگاه جامعه‌شناسی را دارا است، به گونه‌ای که در هر سیستم حسابداری می‌توان بر اساس این نظریه شبکه‌های موجود، کلیه کنشگران موثر در هر شبکه و نقش آنها، نوع کنش، جعبه سیاه موجود و فعل انجام گرفته را شناسایی نمود و بر اساس مبانی نظری این نظریه و مباحث جامعه‌شناسی به تبیین و تحلیل ساختار سیستم اطلاعات حسابداری پرداخت.

هدف و پرسش‌های پژوهش

هدف غایی از انجام این پژوهش، خلق مدل شبکه کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی می‌باشد. در این راستا، پرسش‌های پژوهش به شرح زیر است:

الف) مدل شبکه کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی به چه صورت است؟

ب) عناصر اصلی تشکیل دهنده مدل کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی کدام هستند؟

ج) ارتباط بین عناصر اصلی تشکیل دهنده مدل کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی چگونه است؟

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، بنیادی و با جهت‌گیری اکتشافی، از نوع مطالعات آمیخته (کیفی- کمی)، می‌باشد. استراتژی مورد استفاده در بخش کیفی، نظریه‌پردازی داده بنیاد کلاسیک مبتنی بر دیدگاه گلیزر و استراوس است. در این پژوهش و در بخش کمی از استراتژی همبستگی / پیمایشی و روش دو مرحله‌ای حداقل مربعات جزئی جهت آزمون فرضیات و برازندگی مدل استفاده شده است که از روش‌های مدل‌یابی معادلات ساختاری می‌باشد.

نمونه، روش نمونه‌گیری و ابزار پژوهش

جامعه آماری بخش کیفی این پژوهش در برگرفته کلیه خبرگان و متخصصان حوزه نظام راهبری شرکتی می‌باشد. نمونه‌گیری بصورت نظری و بوسیله مصاحبه نیمه‌ساختاریافته از ۱۵ نفر در جامعه پژوهش صورت گرفته است. به منظور انتخاب نمونه و تعیین حجم نمونه معیارهای برای انتخاب افراد مصاحبه‌شونده تدوین شد و افرادی انتخاب شدند که یک مورد از پنج شاخص وضع شده را دارا بودند. این شاخص‌ها عبارتند از: (۱) عضویت در هیات علمی دانشگاه معتبر با درجه استادیاری و بالاتر، (۲) انتشار حداقل دو مقاله مرتبط با موضوعات حاکمیت شرکتی یا مسئولیت‌پذیری اجتماعی، (۳) حداقل عضویت در یک هیات‌مدیره یک شرکت سهامی عام یا مدیریت عامل شرکت، (۴) انتشار حداقل یک جلد کتاب در حوزه مسئولیت‌پذیری اجتماعی و نظریه شبکه کنشگران، (۵) انجام حداقل دو پروژه پژوهشی در زمینه موضوع پژوهش.

بر اساس معیارهای تدوین شده مصاحبه‌ها ادامه پیدا کرد و پس از انجام ۱۵ مصاحبه به نقطه اشباع نظری رسیدیم. هر مصاحبه به‌طور متوسط ۴۵ دقیقه به طول انجامید. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مصاحبه‌شوندگان در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی خبرگان

درصد	فراوانی	ویژگی‌های جمعیت‌شناختی	
۹۳	۱۴	مرد	جنسیت
		زن	
۱۳	۲	کمتر از ۴۰ سال	سن
		۴۰ تا ۵۰ سال	
۵۰	۷	۵۰ سال و بیشتر	
۴۴	۷	۱۰ تا ۲۰ سال	سابقه کاری
		بالای ۲۰ سال	
۵۳	۸	خبرگان دانشگاهی / اعضای هیئت علمی	سمت / سازمان
		مدیرعامل / اعضای هیئت‌مدیره	
۴۷	۷		

جامعه آماری در بخش کمی شامل خبرگان و در بخش کیفی شامل اعضای هیئت مدیره و مدیرعامل کلیه شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران است. روش نمونه‌گیری در این بخش به صورت غیر تصادفی می‌باشد. حجم نمونه با توجه به اینکه حجم جامعه معلوم است، به وسیله جدول مورگان محاسبه خواهد شد. بر این اساس، از تعداد ۴۲۰ شرکت بورسی فعال تعداد ۲۰۱ شرکت برای نمونه انتخاب شدند و برای این تعداد پرسشنامه ارسال شد. پرسشنامه این پژوهش در شرایط کرونا توزیع شد؛ به این شکل که تعدادی با مراجعه حضوری تکمیل شد و تعدادی هم به صورت الکترونیکی تهیه و بر اساس تاریخ مجامع شرکت‌ها و ایمیل آدرس اعضای نمونه، برای ایشان ارسال شد. از تعداد ۲۰۱ پرسشنامه ارسال شده، تعداد ۱۱۵ پرسشنامه دقیق، تکمیل و در فرآیند تجزیه و تحلیل داده‌های کمی استفاده شد. در این بخش ابتدا آمار توصیفی متغیرها مانند فراوانی، درصد فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد و نمودار ستونی ارائه شد و سپس، در بخش آمار استنباطی از نتایج آزمون تحلیل عاملی تاییدی، آزمون مدل‌سازی معادلات ساختاری و آزمون تی‌تک نمونه‌ای ارائه گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش، از رویه دو مرحله‌ای هالاند (۱۹۹۹) برای مدل‌یابی استفاده شد. مرحله اول شامل برازش مدل اندازه‌گیری با تحلیل عاملی تاییدی است و مرحله دوم شامل تعیین مدل ساختاری از طریق تحلیل معادلات ساختاری، ضرایب تعیین و تحلیل مسیر است که در هر کدام این مراحل از نرم افزار اسمارت پی.ال.اس (Smart PLS) استفاده شد.

یافته‌های پژوهش

تحلیل عاملی تاییدی: بررسی روایی و پایایی

با استفاده از نرم افزار Smart PLS به بررسی روایی پرسشنامه با استفاده از شاخص‌های بار عاملی و روایی همگرا پرداخته شد و با استفاده از شاخص‌های پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ، پایایی متغیرها ارزیابی شد. با توجه به حجم نسبتاً پایین نمونه که ۱۱۵ نفر است و تعداد زیاد سوالات پرسشنامه، از روش حداقل مجذورات جزئی استفاده شد.

بارهای عاملی از طریق محاسبه مقدار همبستگی شاخص‌های یک سازه با آن سازه محاسبه شد که اگر این مقدار برابر یا بیشتر از مقدار $0/40$ شود، موید این مطلب است که واریانس بین سازه و شاخص‌های آن از واریانس خطای اندازه‌گیری آن سازه بیشتر است و پایایی در مورد آن مدل اندازه‌گیری قابل قبول است. برای سنجش پایایی علاوه بر آلفای کرونباخ، از روش پایایی ترکیبی نیز استفاده شد. در صورتی که مقدار پایایی ترکیبی بیشتر از $0/7$ شود، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل‌های اندازه‌گیری دارد. از شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) جهت بررسی روایی همگرا استفاده شد. مقدار این شاخص بین 0 تا 1 است و مقادیر بالاتر از $0/50$ این شاخص نشان از روایی همگرای سازه مورد نظر دارد. جدول ۲ وضعیت روایی و پایایی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد.

جدول ۲. بررسی روایی و پایایی متغیرها

متغیر	تعداد سوال	آلفای کرونباخ	میانگین واریانس (AVE)	پایایی ترکیبی (CR)
مدیریتی	۲۴	۰/۹۶	۰/۵۵	۰/۹۷
پاسخ خواهی	۱۵	۰/۹۵	۰/۶۱	۰/۹۶
حرفه‌ای	۱۱	۰/۹۵	۰/۶۷	۰/۹۶
اجتماعی	۳۵	۰/۹۷	۰/۵۳	۰/۹۷
سیاسی	۳	۰/۸۷	۰/۸۰	۰/۸۸
سازمانی	۴۴	۰/۹۸	۰/۵۲	۰/۹۸
اقتصادی	۷	۰/۹۲	۰/۷۰	۰/۹۳
حقوقی	۱۲	۰/۹۴	۰/۶۰	۰/۹۵
محیطی	۳۲	۰/۹۷	۰/۵۶	۰/۹۸
فنی	۲۵	۰/۹۶	۰/۵۲	۰/۹۶

روایی واگرا

در جدول ۳ با استفاده از آزمون همبستگی پیرسون به بررسی همبستگی بین متغیرهای پژوهش و همچنین، بررسی روایی واگرا به روش فورنل و لارکر پرداخته شد.

جدول ۳. ماتریس همبستگی پیرسون بین متغیرهای پژوهش و بررسی روایی واگرا

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
مدیریتی	۰/۸۴									
پاسخ خواهی	۰/۶۷**	۰/۸۸								
حرفه‌ای	۰/۶۵**	۰/۶۴**	۰/۸۲							
اجتماعی	۰/۴۷**	۰/۴۸**	۰/۳۷**	۰/۸۳						
سیاسی	۰/۵۱**	۰/۵۷**	۰/۴۰**	۰/۴۸**	۰/۸۹					
سازمانی	۰/۵۹**	۰/۶۳**	۰/۵۱**	۰/۵۴**	۰/۶۹**	۰/۸۲				
اقتصادی	۰/۶۳**	۰/۶۷**	۰/۶۲**	۰/۶۴**	۰/۷۲**	۰/۶۳**	۰/۸۴			
حقوقی	۰/۵۸**	۰/۵۴**	۰/۸۴**	۰/۳۶**	۰/۵۵**	۰/۵۷**	۰/۷۰**	۰/۸۷		
محیطی	۰/۶۰**	۰/۵۶**	۰/۶۷**	۰/۵۲**	۰/۵۸**	۰/۵۸**	۰/۵۲**	۰/۵۸**	۰/۷۵	
فنی	۰/۴۷**	۰/۶۷**	۰/۶۳**	۰/۵۸**	۰/۵۲**	۰/۷۲**	۰/۳۸**	۰/۶۸**	۰/۶۳**	۰/۸۲

توجه: * = $p \leq 0.05$ و ** = $p \leq 0.01$

نتایج جدول ۳ نشان داد رابطه معنی‌داری بین تمامی متغیرها وجود دارد ($p < 0.05$). یافته‌ها نشان می‌دهد که همبستگی متقابلی بین ۱۰ متغیر پژوهش وجود دارد ($p < 0.05$). جهت تمامی رابطه‌ها مثبت بود و قوی‌ترین همبستگی بین بعد حرفه‌ای و حقوقی با ضریب ۰/۷۴، بعد سازمانی و فنی با ضریب ۰/۷۲ و بعد سیاسی و اقتصادی با ضریب ۰/۷۲، مشاهده شد. همانطور که مشاهده می‌شود تمامی مقادیر جذر میانگین واریانس استخراج شده هر متغیر، بزرگتر از همبستگی آن متغیر با متغیرهای اصلی دیگر است و نشان‌دهنده تایید روایی واگرا است.

نحوه اجرای پژوهش

در این پژوهش ابتدا داده‌های خام از مصاحبه نیمه‌ساختاریافته در حوزه مسئولیت اجتماعی، حاکمیت شرکتی و شبکه کنشگران، با خبرگان جمع آوری شد. همزمان با تکمیل مصاحبه‌ها که به شناسایی عناصر اصلی تشکیل دهنده مدل شبکه کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی می‌پردازد، داده‌های جمع آوری شده مورد تحلیل و کدگذاری قرار گرفتند و در مرحله بعد از دل کدهای باز در فرآیند کدگذاری محوری مفاهیم و مقوله‌های مدل تبیین گشت. در گام بعد به منظور تایید و ارتقا روایی درونی، مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی به مصاحبه شوندگان و اساتید این حوزه ارائه و نظرات ایشان با طی مسیر رفت و برگشت در تبیین مدل نهایی اعمال شد.

تحلیل داده‌ها

کدگذاری باز

در این پژوهش و در خلال مصاحبه‌ها تعداد ۲۰۸ کد توسط خبرگان ثبت شد. در جدول (۴) نمونه‌ای از کدهای اولیه ارائه شده است.

جدول ۴. نمونه‌ای از کدگذاری باز

کد	نکات کلیدی در مصاحبه‌ها	مفاهیم
A01	تعریف‌های مختلفی از مسئولیت اجتماعی یک سازمان هست که بهتر است بگوییم: مشارکت در اجرای شاخص‌های توسعه پایدار و ایمنی.	مشارکت در اجرای شاخص‌های توسعه پایدار
A02	بهداشت جامعه.	ایمنی و بهداشت جامعه
A03	عوامل زیادی برای نقی نقش مسئولیت‌های اجتماعی در شرکت‌ها و سازمان‌ها تاثیرگذار است؛ از جمله ویژگی‌های سازمانی مانند اندازه سازمان، پیچیدگی‌های سازمان، درجه بلوغ سازمان، ساختار سازمانی، تعیین ماموریت، چشم‌انداز و ارزش‌های سازمان، نوع و ساختار مالکیت شرکت.	اندازه سازمان
A04		پیچیدگی‌های سازمان
A05		درجه بلوغ سازمان
A06		ساختار سازمانی
A07		تعیین ماموریت، چشم‌انداز ارزش‌های سازمان

کد	نکات کلیدی در مصاحبه‌ها	مفاهیم
A08		نوع و ساختار مالکیت شرکت
A09		جنسیت هیئت‌مدیره
A010		سن مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره مدیره
A011	یک شرکت وقتی به مسئولیت‌های اجتماعی خود به خوبی عمل می‌کند که یک هیئت‌مدیره کارا و توانمند داشته باشد. در این خصوص جنسیت هیئت‌مدیره، سن مدیرعامل و اعضای هیئت‌مدیره، استقلال هیئت‌مدیره، توانایی، تخصص تجربه، دانش و تحصیلات هیئت‌مدیره، دوگانگی وظایف مدیرعامل، تعداد سال‌های حضور هیئت‌مدیره، ثبات هیئت‌مدیره نقش اساسی را ایفا می‌کنند.	استقلال هیئت‌مدیره
A012		تنوع توانمندی‌ها، تخصص، تجربه، دانش و تحصیلات در ترکیب هیئت‌مدیره
A013		دوگانگی وظایف مدیرعامل
A014		تعداد سال‌های حضور هیئت‌مدیره
A015		ثبات هیئت‌مدیره

کدگذاری محوری

پس از استخراج کدها یا نشانگرهای باز از طریق ادغام و تجمیع چندین کد باز در قالب یک مقوله، کدگذاری محوری انجام شد. کدگذاری محوری، تعیین الگوهای موجود در داده‌ها را شامل می‌شود. مولفه‌های بسط‌یافته و روابط میان آنها چندین مرتبه در مقابل متن و داده‌ها قرار داده می‌شوند و محقق پیوسته میان تفکر استقرایی (ایجاد مفاهیم، مولفه‌ها و روابط بر اساس متن) و تفکر قیاسی (آزمون مفاهیم، مولفه‌ها و روابط در قبال متن، به‌ویژه در قبال عبارت‌ها و متونی متفاوت با متن قبلی) در رفت و برگشت است. بعد از تحلیل مصاحبه‌ها و در مرحله کدگذاری باز، تعداد ۲۷۰ کد مفهوم‌سازی شناسایی شد. سپس، پس از دو مرحله ادغام این تعداد کد به تعداد ۲۰۸ کد رسید و در مرحله کدگذاری محوری در ۲۳ مقوله فرعی، ۱۰ مقوله اصلی، ۲ مضمون فرعی و در نهایت یک مضمون اصلی طبقه‌بندی شدند.

جدول ۵. کد گذاری محوری

کد	مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	مضامین فرعی
P055, P069 P08, A09 A010, A011 A012, A013 A014, A015 A016, A017 A018, H05, H06, H07, H08, H09, H010, DO13 DO14, DO15 DO16, DO29 DO30, F01, F02, F03,	ثبات هیئت مدیره، تنوع توانمندی‌ها، تخصص، تجربه، دانش و تحصیلات در ترکیب هیئت مدیره، اندازه هیئت مدیره، استقلال هیئت مدیره، دوگانگی وظایف مدیرعامل، نسبت اعضای غیرموظف هیئت مدیره، جنسیت اعضای هیئت مدیره، پاداش هیئت مدیره و مدیران اجرایی، سن مدیرعامل و اعضای هیئت مدیره، مالکیت هیئت مدیره، استفاده از خدمات مشاوره تخصصی، وجود دعاوی حقوقی علیه شرکت، معامله با اشخاص وابسته، عدم دخالت سهامدار عمده، آموزش و توسعه هیئت مدیره مستقل و شایسته، تعداد سال‌های حضور هیئت مدیره، اختلال رفتاری فراعتمادی مدیرعامل، اختلال رفتاری خوش بینی مدیرعامل، اختلال رفتاری کوتاه بینی مدیرعامل، حمایت جدی مدیران ارشد از تدوین و اجرای ارزش‌ها و اصول اخلاقی کار اسلامی، تامین منابع لازم برای پیاده‌سازی و اجرای استراتژی‌های سازمانی از طرف مدیران ارشد، اثر بخشی هیئت مدیره و مدیران ارشد	هیئت مدیره و مدیران ارشد	مدیریتی	کنشگران انسانی
CO3, CO4 CO5, CO6,	کمیته حسابرسی، کمیته حقوق و مزایا، کمیته انتصابات، کمیته مدیریت ریسک، کمیته مدیریت دارایی و بلدهی، کمیته رعایت قوانین و مقررات (تطبیق)، کمیته فناوری اطلاعات و ...	کمیته‌های تخصصی		
B022, B023 B024, B025	سهامدار عمده، سهامدار نهادی، سهامدار دولتی، سهامدار مدیریتی، سهامدار اقلیت، مالکیت خانوادگی	سهامداران		
P016, P068 B012, B013 B014, B015 B016	بانک‌ها و موسسات مالی و اعتباری، سرمایه‌گذاران، شرکت‌های تامین سرمایه	اعتبار دهندگان	پاسخ خواهی	
P035, B017 B018, B019 B020, B021	عرضه‌کنندگان کالا، کارکنان، تحلیلگران مالی، مشاوران مالیاتی، بیمه و حقوقی، مشتریان، سایر ذی‌نفعان	سایر ذی‌نفعان		
P026, P022 B03, B011 G01	حسابداران مالی، مدیریت، مالیاتی، بهای تمام شده، دادگاهی و منابع انسانی	حسابداران		
B010, H01, H02, H03, H04,	وجود یک واحد حسابرسی داخلی پویا، مقتدر و نحوه تعامل، سابقه، تحصیلات، گواهینامه‌های حرفه‌ای، صلاحیت و تجربه حسابرسان داخلی، استقلال حسابرسی داخلی، اندازه واحد حسابرسی داخلی	حسابرسان داخلی	حرفه‌ای	
C02, E09 E010, E011 E012, E013	اندازه حسابرس، استقلال حسابرس، دوره تصدی حسابرس، تغییر حسابرس، تخصص حسابرس در صنعت، حق الزحمه حسابرس	حسابرسان مستقل		
P045, A021 DO17, DO19, F013 F014, F015	تجسم، سلسله‌مراتب، تسلط، استقلال احساسی، استقلال فکری، تساوی گرای، هماهنگی	فرهنگ	اجتماعی	

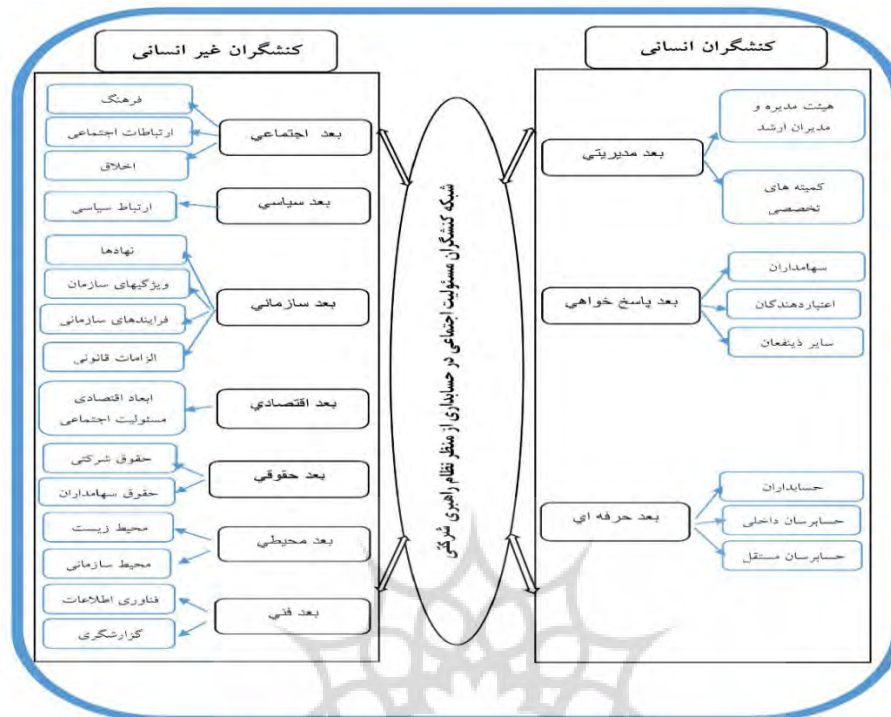
مضمین فرعی	مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم	کد
کشگرا ن غیران سانی		ارتباطات اجتماعی	ارتباط با جوامع بومی و محلی، ارتباط با تامین کنندگان، ارتباط با مشتریان، ارتباط با مراکز پژوهشی و دانشگاهی، تعامل مستمر و کارآمد با ذی‌نفعان در به‌روزرسانی برنامه‌های شرکت، تعامل و مشارکت منظم با مجمع عمومی، تفویض اختیار، عدم تبعیض و شمول اجتماعی، ادراک اجتماعی ذی‌نفعان، توسعه اجتماعی و بشردوستانه، رعایت اصول حقوق بشر، برقراری و حفظ شبکه ارتباطی سالم و اثربخش	P049, P02 P051, P026, CO14, F04 G02, G03, L01, L02, L03, L04, L07, L08, A024
		اخلاق	مسئولیت‌پذیری هیئت‌مدیره، اجرای شاخص‌های توسعه پایدار، حفظ منافع عمومی، ارزش‌های سازمانی، درستکاری هیئت‌مدیره و مدیرعامل، تصویب برنامه مسئولیت‌اجتماعی توسط هیئت‌مدیره، تدوین اصول کاری و کدهای اخلاقی، تطبیق مقررات و آیین‌نامه‌ها با اصول مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تدوین دستورالعمل‌های مبارزه با رشوه و فساد، تدوین، آموزش و اجرای نظامنامه رفتاری و اخلاق حرفه‌ای در سازمان، تدوین بیانیه اصول اخلاقی و دستورالعمل‌ها، برقراری سیستم‌هایی برای شفافیت و تعهد سهامدار، تدارک شیوه‌های بسیج کارکنان یا پشتیبانی از آنان در اقدامات ابتکاری مربوط به جامعه، گسترش فعالیت‌های ارتباطی: اعم از داخلی یا خارجی، که نسبت به فعالیتهای مسئولیت اجتماعی ایجاد آگاهی می‌کند، صداقت و احترام به ارزش‌های اخلاقی و مذهبی، پایبندی به صلاحیت‌های فردی و حرفه‌ای، سیستم گزارش تخلفات، انتقادات و پیشنهادهای	P026, P066 P045, DO31 A01, CO9, A020, A021 A025, A026 A030, A031, A07, I01, I02, I03, I04, I05, I06 I07, I08 I09
	سیاسی	ارتباطات سیاسی	رانت‌های سیاسی، استفاده سودآورانه از ارتباط با دولت، وجود اعضای هیئت‌مدیره وابسته به دولت	P01, P04 P059, DO12 DO13
		نهادهای	اتحادیه‌ها، وزارت امور اقتصادی و دارایی، مقام ناظر بازار سرمایه (بورس)، موسسات رتبه‌بندی، دادگاه‌ها، سازمان حسابرسی (مرجع تدوین استانداردها)، بانک مرکزی، انجمن‌های حرفه‌ای، سازمان محیط‌زیست، سازمان ملی استاندارد، نهادهای مدنی	P043, P0133 P016, P08, B026, B027 B028, B039 B030, B031 B032, B033
	سازمانی	ویژگیهای سازمانی	اندازه سازمان، پیچیدگی‌های سازمان، درجه بلوغ سازمان، ساختار سازمانی، تعیین مأموریت، چشم‌انداز و ارزش‌های سازمان، نوع و ساختار مالکیت شرکت، مسئولیت‌پذیری اجتماعی سازمان، پاسخگویی اجتماعی سازمان، مدیریت مسائل عمومی، توسعه اثربخشی ساختار، اختیارات و سلسله‌مراتب سازمانی، تدوین چشم‌انداز آینده براساس عوامل محیطی، مشتریان و نیازهای آنها و توانمندی‌های سازمان	A03, A04 A05, A06 A07, A08 CO13, IO10, IO11, IO12, F016 DO20, DO21 DO22, DO23 DO24, DO25
		فرایندهای سازمانی	جلسات کمیته‌های تخصصی، جلسات و مصوبات هیئت‌مدیره، ارزیابی عملکرد و جانشین پروری مدیرعامل، فرایندهای پاسخگویی اجتماعی شرکت، فرایندهای حسابرسی، فرآیند استراتژی‌های سازمانی، فرایند و سیستم شناسایی و تحلیل ریسک‌های سازمان، فرآیندهای سیاسی، دستور جلسه	F05, F06 F07, F08 F09, F010 F011, F012 Q01, Q02 Q03, Q04 Q05, Q06

کد	مفاهیم	مقولات فرعی	مقولات اصلی	مضامین فرعی
Q07	مجامع هیئت مدیره، زمانبندی جلسات، زمانبندی تهیه اطلاعات، طرح گزارش های حسابرسی داخلی در هیئت مدیره، فرایند نظارت، کنترل و حسابرسی داخلی، تصویب گزارش های حسابرسی داخلی توسط هیئت مدیره، داشتن استراتژی مهندسی مجدد، فرایندهای تصمیم گیری هیئت مدیره، فرایند انتخاب اعضای هیئت مدیره			
CO11, M01 M02 M03	استانداردها و دستورالعمل ها، قوانین و مقررات بالادستی، قوانین و مقررات شرکت (آیین نامه های شرکت)، اسناد سازمانی شرکت (منشورها / اساسنامه شرکت)، الزامات سازمان بورس	الزامات قانونی		
B034, DO11 DO12,	حضور در بازار، تاثیر غیر مستقیم اقتصادی، مالیات، سرمایه گذاری اجتماعی مسئولانه، حداکثر سازی ثروت سهامداران، سود آوری، ارزیابی عملکرد شرکت	ابعاد اقتصادی مسئولیت اجتماعی	اقتصادی	
A029, CO10 CO15, CO11 CO12, CO13 CO14, CO15 CO16, CO17,	معاهدات و توافق نامه ها، مطابقت با قانون، رعایت دستورالعمل ها، مجموعه مقررات جهانی سازمان ملل متحد در مورد عدم گماردن کودکان، رعایت حقوق مشتریان، گروه های ذی نفع، نیروی کار و تولید کنندگان، ایمنی محصولات	حقوق شرکتی	حقوقی	
CO18, A023 CO8, CO19	جلسات مجامع و رویه های رای گیری، حقوق مربوط به سود تقسیمی، رفتار یکسان با سهامداران، حقوق مالکیت و مالی، افشای اساسنامه، پاسخگویی به سهامداران	حقوق سهامداران		
DO1, CO10 DO2, DO3 DO4, DO5 DO6, A02, R02, R03, R04	عدم آلودگی هوا، بازیافت یا جلوگیری از ضایعات، حفظ منابع طبیعی، تحقیق و توسعه زیست محیطی، توسعه فضای سبز و محوطه سازی، آموزش حفاظت از محیط زیست برای کارکنان، حفظ و صرفه جویی در انرژی، افشای اثرات مسائل زیست محیطی و اطلاعات انتشار آلاینده هوا، حمایت از بهداشت عمومی، سرمایه گذاری در پروژه های زیست محیطی، تعاملات و همکاری فعال با اداره محیط زیست، جلوگیری از خسارات زیست محیطی / مدیریت پسماند و پساب	محیط زیست		
N01, N02 N03, N04 N05, R01 M04, M05 D09, K01 K02, K03, K04, K05 K011, K012 K013 K010, M06 M07, M08 B09, N023 M09, M010 R01,	نظارت بر قوانین و مقررات و کیفیت و در دسترس بودن اجرای قضایی، درک عمومی از مسئولیت های اجتماعی، انتظارات اجتماعی در مورد اهداف شرکت، رقابت داخلی و بین المللی در بازار محصولات، خدمات و سرمایه، ارتباطات کارکنان، ویژگی محصولات، اصول توسعه و آموزش نیروی انسانی، چارچوب توانمندسازی و پاسخگویی کارکنان، ایمنی و بهداشت کارکنان، ساختارهای اثربخش و مناسب فعالیت های گروهی، نقش مقام مسئول پاسخگو در سازمان، ابلاغ مأموریت و چشم انداز سازمان به همه کارکنان، ترسیم چشم انداز آینده سازمان به صورت واقع گرایانه، اثبات پذیر و قابل درک برای کارکنان، طراحی و پیاده سازی معیارهای مهم	محیط سازمانی	محیطی	

مضمین فرعی	مقولات اصلی	مقولات فرعی	مفاهیم	کد
			شهروندی و مسئولیت اجتماعی سازمان، تعریف فرآیند سیستماتیک برای استانداردها و هدف‌های مربوط به شهروندی و مسئولیت اجتماعی، مشخص کردن اهداف و استانداردهای عملکردی سازمان برای دستیابی به سطح عملکرد جهانی، ارزیابی ریسک و پیامدهای احتمالی در فرآیند تحقق اهداف و استانداردهای حوزه مسئولیت اجتماعی، گنجاندن اهداف و استانداردهای مسئولیت اجتماعی و شهروندی در قالب خط‌مشی‌ها و روش‌های عملیاتی و ابلاغ به همه کارکنان، بازنگری اهداف و استانداردهای مسئولیت اجتماعی، براساس نیازها و تغییر محیط کسب و کار، فرهنگ سازمانی	
	فنی	فناوری اطلاعات	زیرساخت‌های فناوری اطلاعات، رسانه‌ها (وبسایت‌ها و فضای مجازی و ...)، نرم‌افزار و سخت‌افزارهای رایانه، ورود و ثبت آنلاین داده‌ها و مستندات و امکان انجام محاسبات در بستر فناوری اطلاعات و وجود پایگاه اطلاعاتی جهت بایگانی و ضبط داده‌ها، دسترسی آنلاین تمامی ذی‌نفعان به گزارش‌های با تعریف سطوح دسترسی متفاوت و قابلیت ثبت پیگیری‌ها و نتایج اعمال شده مبتنی بر گزارش‌ها، سیستم یکپارچه پایش عملکرد، سیستم‌های مدیریت عملکرد فردی کارکنان، مدیریت دانش و سیستم‌های تکنولوژی اطلاعاتی، فناوری حساسی شرکت، سیستم مدیریت ریسک یکپارچه، سیستم ارتباط با مشتری، سیستم ارتباط با کارمندان، سیستم یکپارچه منابع انسانی، سیستم‌های مدیریت اجتماعی، سیستم‌های مدیریت محیطی	B08,B05 F016,F017 F018,F019 , K06, K07 K08, K09 K010,K014 K015,K016 K017, K 018
		گزارشگری	شفافیت و افشای اطلاعات، یکپارچگی اطلاعات، کیفیت حساسی مستقل، کیفیت گزارشگری پایداری، کیفیت اطلاعات (قابل مقایسه بودن اطلاعات، ثبات رویه، به‌موقع بودن اطلاعات، کافی بودن اطلاعات، مربوط بودن اطلاعات، قابلیت اتکا اطلاعات، قابل فهم بودن اطلاعات)	A028, B038 B039

کدگذاری نظری و تبیین مدل

کدگذاری نظری، چگونگی ارتباط مقوله‌ها با یکدیگر را تبیین می‌کند. معمولاً در زمان مرتب‌سازی و یکپارچه کردن کدها، گراف اولیه کدگذاری نظری شکل می‌گیرد. کدگذاری باز و محوری به دسته‌بندی و طبقه‌بندی و در واقع تکه‌تکه کردن داده‌ها می‌پردازد، اما در این مرحله و از طریق کدگذاری نظری، مقوله‌ها به یکدیگر ارتباط داده می‌شوند و خط سیر داستان و تبیین‌های نظری بیان می‌شود تا مدل نهایی شبکه گنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی تبیین شود. این مدل در شکل شماره (۱) ارائه شده است.

شکل ۱. مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی

آزمون مدل اول: مدل کنشگران انسانی

مدل مربوط به عامل کنشگران انسانی به روش حداقل مجذورات جزئی آزمون شد. در این بخش رابطه بین عامل کنشگران انسانی با سه سازه مدیریتی، پاسخ خواهی و حرفه ای و با مولفه های آنها بررسی شد. نتایج در جدول ۶ ارائه شده است. نتایج بدست آمده گویای این است که رابطه معنی داری بین سه بعد مدیریتی، پاسخ خواهی و حرفه ای با عامل کنشگران انسانی وجود دارد و این رابطه در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد مورد تایید قرار گرفت ($p < 0/001$). جهت تمامی روابط مثبت بود. شدت ارتباط بین بعد مدیریتی و کنشگران انسانی برابر با ۰/۹۲۱، بین بعد پاسخ خواهی و کنشگران انسانی برابر با ۰/۹۵۳ و بین بعد حرفه ای و کنشگران انسانی برابر با ۰/۹۵۳ بدست آمد که ضرایب بارهای عاملی بالایی است و نشان از ارتباط قوی بین ابعاد با عامل کنشگران انسانی داشت.

جدول ۶. نتایج آزمون رابطه بین ابعاد و مولفه‌های کنشگران انسانی

رابطه	ضریب بارهای عاملی	آماره t	سطح معنی داری	نتیجه
بعد مدیریتی با کنشگران انسانی	۰/۹۲۱	۵۲/۰۹	<۰/۰۰۱	تایید
بعد پاسخ‌خواهی با کنشگران انسانی	۰/۹۵۵	۸۰/۵۸	<۰/۰۰۱	تایید
بعد حرفه‌ای با کنشگران انسانی	۰/۹۵۳	۷۷/۵۴	<۰/۰۰۱	تایید

آزمون مدل دوم: مدل کنشگران غیر انسانی

مدل مربوط به عامل کنشگران غیر انسانی به روش حداقل مجذورات جزئی آزمون شد. در این بخش رابطه بین عامل کنشگران غیر انسانی با هفت بعد اجتماعی، سیاسی، سازمانی، اقتصادی، حقوقی، محیطی و فنی و با مولفه‌های آنها بررسی شد. نتایج در جدول ۷ ارائه شده است. یافته‌های مربوط به آزمون مدل دوم به روش حداقل مجذورات جزئی نشان داد رابطه معنی‌داری بین هفت بعد با عامل کنشگران غیر انسانی وجود دارد و در سطح اطمینان بالای ۹۹ درصد این رابطه‌ها تایید شد ($p < 0/001$). برای تمامی مقادیر، آماره تی بزرگتر از ۱/۹۶ بود (شکل ۳) که معنی‌داری رابطه‌ها را تایید کرد. جهت تمامی رابطه‌ها مثبت بود. بررسی شدت روابط نشان داد که قوی‌ترین ارتباط با عامل کنشگران انسانی را بعد سازمانی با ضریب ۰/۸۵۲، بعد حقوقی با ضریب ۰/۷۹۶ و بعد اجتماعی با ضریب ۰/۷۸۰ داشتند. تمامی روابط شدت یا مقدار بزرگی داشتند و در دامنه ۰/۵ تا ۰/۹ قرار داشتند که نشان از وجود رابطه قوی بین ابعاد و سازه اصلی کنشگران غیر انسانی داشت.

جدول ۷. نتایج آزمون رابطه بین ابعاد و مولفه‌های کنشگران غیر انسانی

رابطه	ضریب بارهای عاملی	آماره t	سطح معنی داری	نتیجه
بعد اجتماعی - کنشگران غیر انسانی	۰/۷۸۰	۱۰/۲۸	<۰/۰۰۱	تایید
بعد سیاسی - کنشگران غیر انسانی	۰/۷۱۴	۱۰/۶۵	<۰/۰۰۱	تایید
بعد سازمانی - کنشگران غیر انسانی	۰/۸۵۲	۲۰/۶۴	<۰/۰۰۱	تایید
بعد اقتصادی - کنشگران غیر انسانی	۰/۶۸۳	۷/۷۴	<۰/۰۰۱	تایید
بعد حقوقی - کنشگران غیر انسانی	۰/۷۹۶	۱۵/۰۱	<۰/۰۰۱	تایید
بعد محیطی - کنشگران غیر انسانی	۰/۵۱۸	۳/۷۰	<۰/۰۰۱	تایید
بعد فنی - کنشگران غیر انسانی	۰/۶۱۰	۵/۹۰	<۰/۰۰۱	تایید

آزمون مدل اصلی پژوهش: شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی

مدل مربوط به رابطه بین دو عامل کنشگران انسانی و غیرانسانی با سازه اصلی شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در این بخش آزمون شد. نتایج در جدول ۸ آمده است. نتایج آزمون مدل اصلی پژوهش نشان داد که رابطه معنی داری بین دو عامل کنشگران انسانی و غیرانسانی با سازه اصلی شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی وجود دارد. بر این اساس، می توان نتیجه گرفت که رابطه بین دو عامل کنشگران انسانی و غیرانسانی با شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی با اطمینان بالای ۹۹ درصد مورد تایید قرار گرفت ($p < 0/001$). جهت روابط مثبت بود و بررسی شدت روابط نشان داد که شدت رابطه بین عامل کنشگران انسانی با شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی برابر با $0/937$ و شدت رابطه بین عامل کنشگران غیرانسانی با شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی برابر با $0/851$ است که هر دو رابطه مقدار بالایی بودند و نشان از رابطه قوی بین عامل ها با سازه اصلی بود.

جدول ۸. نتایج آزمون ضرایب مدل ساختاری

رابطه	ضریب استاندارد	آماره t	سطح معنی داری	نتیجه
کنشگران انسانی - شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی	۰/۹۳۷	۵۸/۳۸	<۰/۰۰۱	تایید
کنشگران غیرانسانی - شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی	۰/۸۵۱	۷/۲۷	<۰/۰۰۱	تایید

جدول ۹. خلاصه ضرایب استاندارد، ضرایب تعیین، آماره تی و نتایج

رابطه	بارهای عاملی	آماره تی	نتیجه
بعد مدیریتی از مسیر کنشگران انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۹۲۱	۴۹/۲۶	تایید
بعد پاسخ خواهی از مسیر کنشگران انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۹۵۴	۷۷/۱۶	تایید
بعد حرفه ای از مسیر کنشگران انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۹۵۳	۷۶/۴۷	تایید
بعد اجتماعی از مسیر کنشگران غیرانسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۸۳۷	۱۶/۲۶	تایید
بعد سیاسی از مسیر کنشگران غیرانسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۶۷۳	۷/۷۱	تایید
بعد سازمانی از مسیر کنشگران غیرانسانی بر مدل شبکه کنشگران مسئولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.	۰/۷۹۱	۱۴/۲۱	تایید

نتیجه	آماره تی	بارهای عاملی	رابطه
تایید	۵/۱۲	۰/۶۱۷	بعد اقتصادی از مسیر کنشگران غیر انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.
تایید	۹/۶۱	۰/۷۳۵	بعد حقوقی از مسیر کنشگران غیر انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.
تایید	۶/۰۲	۰/۶۰۸	بعد محیطی از مسیر کنشگران غیر انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.
تایید	۹/۸۱	۰/۶۹۳	بعد فنی از مسیر کنشگران غیر انسانی بر مدل شبکه کنشگران مسولیت اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی موثر هستند.

بررسی برازش مدل

در بخش ساختاری مدل، بر خلاف مدل‌های اندازه‌گیری، به پرسش‌ها و متغیرهای آشکار مدل توجه‌ای نمی‌شود و تنها متغیرهای پنهان و روابط میان آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. برای بررسی برازش مدل از شاخص‌های برازش مدل ساختاری شامل شاخص ضریب تعیین، شاخص کلی برازش و شاخص اعتبار افزونگی استفاده شد. نتایج در جدول ۱۰ ارائه شده است.

جدول ۱۰. شاخص‌های برازش مدل ساختاری

متغیر	شاخص ضریب تعیین R2	شاخص اعتبار افزونگی Q2	شاخص کلی برازش GOF
عامل کنشگران انسانی	۰/۸۷۸	۰/۶۰۲	۰/۷۵
عامل کنشگران غیر انسانی	۰/۷۲۴	۰/۲۹۱	
کل	۰/۷۶۲		

بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر، مدل شبکه کنشگران مسولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی ارائه گردید. پس از طراحی مدل اولیه که حاصل بررسی کتابخانه‌ای مبسوط متون و انجام مصاحبه با خبرگان بود، نهایتاً، پرسشنامه نهایی تنظیم گردید. براساس آزمون مدل کنشگران انسانی رابطه معنی‌داری بین سه بعد مدیریتی، پاسخ‌خواهی و حرفه‌ای با عامل کنشگران انسانی وجود دارد و بر اساس آزمون مدل کنشگران غیر انسانی یافته‌ها،

رابطه معنی‌داری بین هفت بعد اجتماعی، سیاسی، سازمانی، اقتصادی، محیطی، حقوقی و فنی با عامل کنشگران غیرانسانی را تایید کرد. همچنین، بر اساس آزمون مدل اصلی پژوهش (شبکه کنشگران مسئولیت‌اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی)، نتایج آزمون نشان داد رابطه معنی‌داری بین دو عامل کنشگران انسانی و غیرانسانی با سازه اصلی شبکه کنشگران مسئولیت‌اجتماعی وجود دارد. براین اساس، می‌توان نتیجه گرفت که رابطه بین دو عامل کنشگران انسانی و غیرانسانی با شبکه کنشگران مسئولیت‌اجتماعی با اطمینان بالای ۹۹ درصد مورد تایید می‌باشد.

این پژوهش تلاش نمود تا با معرفی و تبیین اجمالی نظریه شبکه کنشگران (ANT) به‌عنوان یکی از نظریه‌های جامعه‌شناسی که به موضوع سیستم‌های اطلاعاتی می‌پردازد به سوال اصلی پژوهش، یعنی مدل شبکه کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی به چه صورت است؟ پاسخ دهد. در مدل پژوهش، کنشگران موثر بر مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی شرکت از منظر نظام راهبری شرکتی بر اساس نظریه شبکه کنشگران شامل ۲۳ مقوله فرعی در ۱۰ مقوله اصلی و ۲ مضمون کنشگران انسانی و کنشگران غیرانسانی دسته‌بندی شد، که این کنشگران هر کدام دارای زیر مجموعه متعددی از مفاهیم، عوامل و اجزا بودند.

در نهایت، در پاسخ به سوال دوم پژوهش (عناصر اصلی تشکیل‌دهنده مدل کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی کدام هستند؟) نتایج حاکی از آن بود که بر اساس نظریه شبکه کنشگران، در مسئولیت‌اجتماعی از منظر نظام راهبری شرکتی، می‌توان کنشگران را به دو گروه کنشگران انسانی و غیرانسانی طبقه‌بندی نمود. کنشگران انسانی شامل کلیه اشخاص حقیقی هستند که به‌طور مستقیم در موضوع مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت و تهیه گزارش‌های مرتبط با آن دخالت دارند. کنشگران انسانی مسئولیت‌اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری، در این پژوهش، شامل هیئت‌مدیره و مدیران ارشد، کمیته‌های تخصصی، سهامداران، اعتباردهندگان، سایر ذی‌نفعان، حسابداران، حسابرسان داخلی، حسابرسان مستقل است. کنشگران غیرانسانی شامل نظام‌های اطلاعاتی یکپارچه است که با فرآیندهای حسابداری پیوند دارند و انتظار می‌رود این سیستم‌ها کارهای همیشگی و تکراری را حذف کرده، دانش حسابداری را غیرمتمرکز نموده و نقش حسابداران مدیریت را توسعه داده و اطلاعاتی تولید نمایند که آینده‌نگر است. کنشگران غیرانسانی از طریق کارآمدی درونی، معنای سیستم اطلاعاتی را

می‌سازند و به شرکت‌ها به واسطه تمرکز بیشتر بر نوآوری، یادگیری، انعطاف‌پذیری، سازماندهی، ذخیره، بازیابی، مبادله و بکارگیری نظامند اطلاعات، مزیت رقابتی می‌دهند. همچنین، این کنشگران با ایجاد شاخص‌ها و سنجش‌های عملکرد می‌توانند باعث تغییر بهره‌وری و پاسخگویی گردند و از طریق ایجاد چارچوب‌های محاسبه‌پذیر موجب شکل‌گیری استراتژی‌ها و کنشگران جدید گردند. کنشگران غیرانسانی مسئولیت‌اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی، در این پژوهش، شامل فرهنگ، ارتباطات اجتماعی، اخلاق، ارتباطات سیاسی، نهادها، ویژگی‌های سازمان، فرایندهای سازمانی، الزامات قانونی، ابعاد اقتصادی مسئولیت اجتماعی، حقوق شرکتی، حقوق سهامداران، محیط‌زیست، محیط‌سازمانی، فناوری اطلاعات و گزارشگری است. در مدل بسط‌یافته و بومی‌شده پژوهش، موثرترین زیرکنشگران در هر کدام از ۱۰ کنشگر اصلی موثر بر مسئولیت‌اجتماعی از منظر نظام راهبری شرکتی، ارائه شده است. همچنین، مسئولیت و پاسخگویی اجتماعی بر طبق این نظریه دارای لایه‌های اجرایی، سازماندهی و برنامه‌ریزی و نیز سیاست‌گذاری است که در این لایه‌ها به تدوین استانداردها، اصول و ضوابط حرفه‌ای و قوانین و مقررات مورد نیاز پاسخگویی اجتماعی پرداخته می‌شود.

نتایج پژوهش در پاسخ به سوال سوم (ارتباط بین عناصر اصلی تشکیل‌دهنده مدل کنشگران مسئولیت‌های اجتماعی در حسابداری از منظر نظام راهبری شرکتی چگونه است؟) نشان داد که ارتباط بین مجموعه کنشگران موثر در این مدل دوسویه می‌باشد؛ به گونه‌ای که هر کنشگر از نوع انسانی و غیرانسانی دارای نقش تاثیرگذار بر پاسخگویی اجتماعی شرکت دارد و هدف آن دستیابی به توسعه پایدار در سایه پاسخگویی حرفه‌ای، اجتماعی، اقتصادی، محیطی، سازمانی و ... است و در نهایت، به پاسخگویی شرکت در مقابل جامعه، ذی‌نفعان، سهامداران و نسل آینده ختم می‌گردد. نتایج حاکی از آن است که در مدل طراحی شده از مسئولیت و پاسخگویی اجتماعی در حسابداری به‌عنوان وظایف راهبری شرکتی در چهارچوب مفهوم شبکه کنشگر و فرآیند تفسیر، بهتر می‌توان ماهیت چندوجهی از ارتباط بین کنشگران مختلف را نظاره نمود. این نتیجه با مبانی نظری پژوهش، بویژه با تحقیقات بنی‌طالبی و همکاران (۱۳۹۴)، مطابقت دارد. همچنین، همسو با نتایج تحقیق روبن بورگا (۲۰۱۷) است که بیان نمود، بازیگران غیرانسانی نقش مهمی در پاسخگویی و ارزیابی از طریق افشای اطلاعات دارند.

ارائه پیشنهادها

با توجه به ارزش و جایگاه پاسخگویی اجتماعی شرکت‌ها پیشنهاد می‌گردد که براساس مدل طراحی شده در این پژوهش، راهکارهای تقویت و ضمانت اجرایی انتشار گزارش‌های مرتبط با اجرای صحیح قوانین افشای مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها که مستلزم انتشار گزارش سالیانه مجزا در این رابطه است، صورت گیرد. همچنین، وجود رویه‌های یکسان برای افشا و پاسخگویی اجتماعی اهمیت دارد. بنابراین، چگونگی ایجاد ثبات رویه برای افشای مسئولیت اجتماعی از طریق سازمان بورس اوراق بهادار ضروری به نظر می‌رسد.

با توجه به شناسایی کنشگران غیرانسانی مسئولیت اجتماعی از منظر نظام راهبری در این پژوهش، پیشنهاد می‌گردد مراجع قانونگذار کشور به توسعه و تقویت زیرساخت‌های مناسب در این حوزه به منظور ارتباطات ذی‌نفعان با یکدیگر و با حاکمان شرکتی به‌عنوان مجریان نظام راهبری شرکتی که می‌تواند سبب کاهش عدم تقارن اطلاعاتی و ارتقا شفافیت و پاسخگویی اجتماعی شوند، پردازند. الزام شرکت‌ها از سوی نهادهای نظارتی و متولی نظام راهبری شرکتی از جمله سازمان بورس اوراق بهادار به تشکیل واحد یا کمیته مستقل مسئولیت اجتماعی در ساختار سازمانی برای تدوین استراتژی‌ها، اهداف و برنامه‌های مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و چگونگی پایش و افشاء آن در ابعاد مختلف، لازم به نظر می‌رسد.

پیشنهاد می‌گردد نهادهای حرفه‌ای و دانشگاهی حوزه‌های مالی با استفاده از مدل طراحی شده در این پژوهش، مطالعات و تحقیقات لازم را برای تبیین موضوع و بسترسازی لازم جهت استفاده نهادهای قانون‌گذار به منظور تدوین استانداردهایی در راستای افشا، گزارشگری و حسابرسی مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی اجتماعی شرکت‌ها، فراهم کنند.

به سازمان بورس اوراق بهادار پیشنهاد می‌شود راهکاری برای رصد کنشگران و مولفه‌های ارائه شده در این پژوهش برای رسیدن به توان پاسخگویی اجتماعی در مقابل ذی‌نفعان و سایر افراد جامعه بیابد که به دغدغه‌های جامعه در خصوص محیط‌زیست و امور اجتماعی و بشردوستانه اهمیت دهند و متناسب با فرهنگ سازمانی خود، به تدوین سیاست‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی مبادرت ورزند.

منابع

- اشرفی، جواد؛ رهنمای رودپشتی، فریدون؛ بنی مهد، بهمن. ۱۳۹۸. نظریه‌های مسئولیت‌پذیری اجتماعی شرکت‌ها، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۸(۳۱): ۱-۱۴.
- بهبهانی نیا، پریسا؛ عسگری، نرگس. (۱۴۰۰). مسئولیت‌پذیری اجتماعی، حاکمیت شرکتی و عدم شفافیت گزارشگری مالی در بورس اوراق بهادار تهران، پژوهش‌های تجربی حسابداری، ۱۱(۴): ۵۵-۷۶.
- بنی طالبی دهکردی، بهاره؛ رهنمای رودپشتی، فریدون؛ نیکومرام، هاشم؛ طالب نیا، قدرت اله. (۱۳۹۴). تبیین نظریه شبکه کنشگران در حسابداری از منظر دانش، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۴(۱۶): ۱۱۹-۱۳۰.
- بنی طالبی دهکردی، بهاره؛ سمرقندی، حامد. (۱۴۰۰). انتخاب بهینه کنشگران غیرانسانی موثر بر سیستم اطلاعات حسابداری. دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت.
- حسینی، علی؛ حقیقت، سرور. (۱۳۹۵). رابطه بین حاکمیت شرکتی و تعهد به ایفای مسئولیت‌های اجتماعی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار، حسابداری و منافع اجتماعی، ۶(۴): ۱۰۳-۱۲۸.
- حسینی، محمد. (۱۴۰۱). بررسی حاکمیت شرکتی بر مدیریت سود و ارزش شرکت در شرکتهای پذیرفته شده بورس اوراق بهادار تهران، کنکاش مدیریت و حسابداری، ۱(۴): ۳۱۲-۲۹۸.
- خرم آبادی، مهدی؛ لشگرآراء، سهیلا؛ پورغلامرضا، ندا. (۱۴۰۱). بررسی نقش کیفیت حاکمیت شرکتی بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و اجتناب مالیاتی. پژوهش‌های راهبردی بودجه و مالی، ۳(۱)، ۹۷-۱۲۵.
- داداشی، نسرین؛ پورعلی، محمدرضا. (۱۴۰۱). تاثیر مسئولیت اجتماعی و ریسک‌پذیری بر عملکرد شرکت‌ها با توجه به متغیر تعدیل گر محدودیت مالی، دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، ۱۱(۴۱): ۱۴۵-۱۵۸.
- رستمی مازویی، نعمت؛ رهنمای رودپشتی، فریدون؛ رییس زاده، محمدرضا؛ پورزمانی، زهرا. (۱۳۹۸). واکاوی و تبیین اثرات کنشگران فنی و انسانی بر کارکردهای سیستم اطلاعاتی حسابداری مدیریت با استفاده از نظریه شبکه کنشگران. حسابداری مدیریت، ۱۲(۴۱): ۹۱-۱۱۰.
- زنگانه، جواد؛ اشرفی، مجید؛ عباسی، ابراهیم؛ نادریان، آرش. (۱۴۰۱). تاثیر خوش بینی و کوتاه بینی مدیرعامل بر ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت با توجه به نقش تعدیلی: ارتباط سیاسی و کارائی مدیرعامل. حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۲(۳)، ۱۰۳-۱۳۴.

- صراف، فاطمه؛ مهسا محمدی. (۱۳۹۶). بررسی حاکمیت شرکتی و پاسخگویی با تاکید بر آیات قرآن؛ فصلنامه مطالعات حسابداری و حسابرسی، ۶ (۲۱)، ۸۵-۶۶.
- غلامی جمکرانی، رضا؛ قمی، نفیسه. (۱۳۹۷). رویکرد نظریه شبکه کنشگران و کاربرد آن در علوم مختلف، دومین کنفرانس مدیریت، حسابداری و مهندسی صنایع، تهران.

References

- Ashrafi, J; Rahnamaye Roodposhti, f; Banimahd, B (2019); Theories regarding companies' social responsibility, *Accounting Knowledge and Management Accounting*, 8(31), p 1-14. (In Persian)
- Barad, K. (2003). Posthumanist performativity: toward an understanding of how matter comes to matter. *Signs, Journal of Women in Culture and Society*, 28(3), 801-831.
- Banitalebi Dehkordi, B; Rahnamaye Roodposhti, F; Nikoomaram, H; Talebnia, Gh (2015), "Explaining actor-network theory in accounting from knowledge perspective", *Accounting Knowledge and Management Auditing Quarterly*, 4(16), 119-130. (In Persian)
- Behbahani Nia, P; Asgari, N (2021); "Social responsibility, corporate governance, and lack of financial reporting transparency in Tehran Stock Exchange", *Experimental Accounting Researches*, 11(4), 55-76. (In Persian)
- Dadashi, N; Poorali, M (2022), "Effect of social responsibility and risk taking on performance of companies with consideration of financial constraint as moderating variable", *Accounting Knowledge and Management Auditing*, 11 (41), p 145-158. (In Persian)
- Harjoto, M, A. (2011). Corporate governance and CSR nexus. *Journal of Business Ethics*, Vol. 100, No. 1, 45-67.
- Hosseini, A; Haghigat, S (2016), "Relationship between corporate governance and being committed to fulfill social responsibilities in companies listed in Tehran Stock Exchange", *Accounting and Social Interests*, 6 (4), p 128-103. (In Persian)
- Hosseini, Mohammad (2022), Studying corporate governance on corporate earnings and value management in companies listed in Tehran Stock Exchange, *Journal of Exploring Management and Accounting*, (4) 1, 298-312. (In Persian)
- Hirst, P., & Thompson, G. (1995). Globalization and the future of the nation state. *Economy and Society*, 24(3), 408-442.
- Khorramabadi, Mahdi; Lashkarara, Soheila; Pourgholamreza, Neda (2022), Studying the role played by corporate governance on the relationship between corporate social responsibility and tax avoidance, *Journal of Financial and Budget Strategic Researches*, (1) 3, 97-125. (In Persian)
- Law, J. (1992). Notes on the Theory of the Actor-Network System Practice, 5(2): 379-393.

- Latour, B. (2004). Nonhumans. In S. Harrison, S. Pile, & N. Thrift (Eds.), *Patterned ground: entanglements of nature and culture*, 224-227. London: Reaktion Books.
- Ludwig, p and R. Sassen (2022). Which internal corporate governance mechanisms drive corporate sustainability? *Journal of Environmental Management*, 301(1), 1-11.
- Latour, B. (2005). *Reassembling the social: An introduction to Actor-Network Theory*, Oxford University Press.
- Montenegro, L. & Bulgacov, S. (2014). Reflections on actor-network theory, governance networks, and strategic outcomes, *BAR, Braz. Adm. Rev.* (11)1, 107-124.
- Orlikowski, W., & Scott, S. (2008). Sociomateriality: challenging the separation of technology, work and organization. *The Academy of Management Annals*, 2(1), 433-474.
- Rostami Mazooie, N; Rahnamaye Roodposhti, F; Raiszadeh, M; Poorzamani, Z (2019), Analyzing and explaining effects of technical and human actors on functions of management accounting information system through usage made of actor-network theory, *Management Accounting*, 12(14), 91-110. (In Persian)
- Salhi, B. (2021). The Relationship between CEO Psychological Biases, Corporate Governance and Corporate Social Responsibility, *Journal of Risk and Financial Management*, 14(7), 317.
- Sarraf, Fatemeh; Mohammadi, Mahsa (2017), Studying corporate governance and accountability with emphasis put on Quranic verses, *Quarterly of Accounting and Audit Studies*, (21) 6, 66-85. (In Persian)
- Slife, B. (2004). Taking practice seriously: toward a relational ontology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 24(2), 157-178.
- Shleifer, A & Vishny, R, W. (1997). A Survey of Corporate Governance. *Journal of Finance*, (11)2, 737-783
- Suchman, L. (2007). *Human-machine reconfigurations: plans and situated actions*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Tiep Le, T. & Kha Nguyen, V, (2022) The impact of corporate governance on firms' value in an emerging country: The mediating role of corporate social responsibility and organizational identification, *Cogent Business & Management*, (9)1, 2018907.
- Wang, H, Tong, L., Takeuchi, R. & George, G. (2016). Corporate Social Responsibility: An Overview and New Research Directions, *Academy of Management Journal*, 59(2), 534-544.

COPYRIGHTS

This is an open access article under the CC-BY 4.0 license.